

KONSTANTINO JAKOVLEVO-MATECKIO MONOGRAFIJOS „MIESTO KRAŠTOVAIZDŽIO ARCHITEKTŪRA“ TREČIOJO TOMO RECENZIJA

Petras GRECEVIČIUS

*Architektūros, dizaino ir dailės katedra, Klaipėdos universitetas,
K. Donelaičio a. 5, LT-92144, Klaipėda, Lietuva
El. paštas petras.grecevicius@gmail.com*

Įteikta 2014 08 28, priimta 2014 09 10

Nuo 2009 metų pirmą kartą mūsų istorijoje miestuose gyvenančių žmonių skaičius viršijo kaimo gyventojų skaičių. Jungtinių Tautų organizacijos duomenimis, 2050 metais urbanizuotose teritorijose gyvens 6,3 milijardo žmonių (United Nations 2009c). Miestų reikšmė šiuolaikinės civilizacijos raidoje nuolat didėja. Tai lemia nemažėjantis žmonių noras gyventi terpėje, kuri sukuria ypatingos miesto dvasinės atmosferos, teikiančios geras galimybes kūrybiniam ir profesiniam augimui. Deja, mieste vykstantys procesai šalia teigiamų bruožų turi ir daugybę negatyvių aspektų. Optimalaus, patogaus gyventi, ekologiškai stabilaus miesto struktūros paieška visada buvo įvairių sričių mokslininkų tyrimų objektu. Įvairaus pobūdžio miesto moksliniai tyrimai vykdomi ir Lietuvoje. Tiesa, daugiau išsamesnių publikacijų skirta urbanistikai (K. Šešelgis, V. Jurkštas, A. Miškinis, J. Vanagas, P. Juškevičius, M. Burinskienė, kt.) ir architektūrai (J. Minkevičius, R. Buivydas, A. Samalavičius). Užsienio šalyse jau tvirtai susiformavo trys savarakiškos profesijos – pastatų architektas (*building architect*), kraštovaizdžio architektas (*landscape architect*) ir miesto planuotojas (*town planner*), kurias dar 1968 metais Jungtinių Tautų Tarptautinė darbo organizacija (ILO – *International Labour Office*) Ženevoje oficialiai pripažino kaip atskiras (IFLA 1982). Įvairaus pobūdžio mokslinių tyrimų medžiaga publikuojama taip pat visose trijose srityse. Lietuvoje kraštovaizdžio architektūros mokslinių studijų, pateiktų monografijos forma, lig šiol nebuvo. Išsamią studiją, skirtą Lietuvos kraštovaizdžio gamtiniam rajonavimui ir ti-

pologijai, 1977 metais parengė geografas A. Basalykas. Atskirose knygose ar mokslinėse studijose įvairūs kraštovaizdžio architektūros teorijos aspektai tyrinėti (V. Stauskas, J. Bučas, kt.), bet mokslinio leidinio, kuriame būtų išsamiau ištyrinėti miesto kraštovaizdžio architektūros formavimo patirtis, metodai, principai, lig šiol nebuvo.

2014 metų pradžioje Vilniaus Gedimino technikos universitete (VGTU) buvo pristatyta architekto K. Jakovlevo-Mateckio knyga, trečiasis monogra-

fijos „Miesto kraštovaizdžio architektūra“ tomas. Monografiją sudaro trys tomai: pirmasis tomas „Miesto kraštovaizdžio architektūros raida ir teorijos pagrindai“ (2008 m.); antrasis tomas „Želdiniai ir jų komponavimas“ (2003 ir 2010 m.); trečiasis tomas „Miesto kraštovaizdžio architektūros principai“ (2014 m.). Tokio pobūdžio mokslinė monografija parengta ir išleista pirmą kartą. Jau pirmųjų dviejų tomų pasirodymas praturtino projektuotojų ir kraštovaizdžio architektūros tyrėjų bibliotekas. Tai pirmas toks didelis ir išsamus mokslo darbas Lietuvoje, skirtas miesto kraštovaizdžio architektūrai. Lietuviškosios kraštovaizdžio architektūros mokyklos (V. Stauskas, G. Daniulaitis, P. Kavaliauskas, P. Grecevičius, J. Bučas, L. Dringelis, I. Dajotaitė, V. Deveikienė, K. Zaleckis, J. Kamičaitytė-Virbašienė, J. Genys, J. Abromas, G. Stauskis, J. Balkevičius ir kt.) tyrimų kontekste K. Jakovlevo-Mateckio knyga išsiskiria plačiu kompleksišku požiūriu. Tritomis apima beveik visus pagrindinius miesto kraštovaizdžio formavimo segmentus. Na o kiti autoriai mokslinius tyrimus labiau koncentravo į atskiras kraštovaizdžio architektūros problemas ar objektus. K. Jakovlevas-Mateckis knygoje remdamasis daugelio pasaulio kraštovaizdžio architektūros autoritetų darbais kūrybiškai juos apibendrina ir pateikia metodinius samprotavimus jautriai atsižvelgdamas į Lietuvos miestų raidos ir struktūros specifiką. Autoriaus moksliniuose samprotavimuose juntama lenkų, rusų bei vokiečių profesionalių kraštovaizdžio mokyklų įtaka (W. Czarniecki, J. Bogdanowski, A. Vergunov, Z. Nikolajevskaja, E. Kluckert, kt.). Platesniame tarptautiniame kraštovaizdžio architektūros tyrimų kontekste knyga vertintina kaip svarbus kompleksinis darbas, kuris, jei knyga būtų išleista anglų kalba, nebepajotina taptų vertinga metodine priemone ir kaimyninėse šalyse, Estijoje, Suomijoje, Latvijoje, Baltarusijoje ir kt. Minėtose šalyse juntamas tokio pobūdžio publikacijų stygius. Šios srities problemas pasaulyje nagrinėjo ir nagrinėja gausus mokslininkų būrys įvairiuose pasaulio regionuose. Ypač reikšmingi amerikiečių darbai (J. O. Simonds, K. Lynch, J. Brookes, M. Laurie, E. Rogers, M. Antrop ir kt.). Pastaruoju metu daug originalių miesto kraštovaizdžio tyrimų atlieka kinų, anglų, japonų, šveicarų, kanadiečių, rusų kraštovaizdžio architektai (C. Steenbergen, kt.). Šiame gausaus mokslinių publikacijų sąrašo kontekste bene labiausiai išsiskiria K. Jakovlevo-Mateckio monografijos dalis, skirta pramonės teritorijų želdynams.

K. Jakovlevo-Mateckio parengto trečiojo tomo pristatymas neįmanomas atsiejant jį nuo anksčiau išleistų pirmojo ir antrojo tomų trumpos charakteristikos. Pirmajame monografijos tome autorius pateikia „miesto kraštovaizdžio“ sampratą, pristato

miesto kraštovaizdžio architektūros raidos ir teorijos pagrindus. Nagrinėjamos kraštovaizdžio, kraštovaizdžio architektūros, miesto kraštovaizdžio architektūros sampratos, pagrindinės sąvokos, klasifikavimas, tipai. Pateikiamos miesto kraštovaizdžio formavimo politikos kryptys, principai ir metodologija. Autorius pateikia miesto aplinkos, kaip sudėtingos erdvinės ir teritorinės sistemos, kūrimo teorinius metodus ir principus. Reikšminga, kad autorius puikiai sugeba įsigilinti į šios specifinės veiklos subtilybes, geba pastebėti architektūros, urbanistikos ir kraštovaizdžio architektūros darnos ryšius, padedančius kurti užbaigtus architektūrinius kūrinius. Miesto kraštovaizdžio architektūros, kaip savarankiškos mokslo ir meno šakos, išskyrimas nesupriešina jos su architektūra, o pademonstruoja, kad kokybiška architektūrinė aplinka galima tik veikiant išvien.

Įdomiai ir originaliai atlikta bendroji kraštovaizdžio architektūros raidos analizė. Monografijos autorius, nors ir trumpai, bet sistemingai analizuoja Europos ir Lietuvos miestų, architektūros ir kraštovaizdžio architektūros stilių raidą, apibrėždamas kraštovaizdžio architektūros vaidmenį, išryškindamas jos planinius erdvinis ypatumus, menines raidos tendencijas ir sąsajas su architektūra bei urbanistika įvairių stilių laikotarpiams.

Autorius įtikinamai pateikia skaitytojui miesto ir kraštovaizdžio gamtinių komponentų tarpusavio sąveiką, miesto želdynų sistemos reikšmę miesto erdvinei kompozicijai ir raiškai, neapsiribodamas tik teoriniais samprotavimais, bet pateikdamas pagrįstas miesto želdynų urbanistines normas.

Antrajame monografijos tome „Želdiniai ir jų komponavimas“ autorius netradiciškai pažvelgė į augalus kraštovaizdyje iš architektūrinių pozicijų. Pateiktos naudingos projektuotojams bendrosios žinios apie sumedėjusius augalus, jų panaudojimą kraštovaizdžio kompozicijose. Analizuojamos medžių, krūmų ir vijoelių dekoratyviosios savybės. Aprašyti svarbiausi kraštovaizdžio architektūros komponentai: vejose, augalai ir jų komponavimo principai. Daug dėmesio skirta gėlynų formavimui. Aprašytos gėlių savybės, įvairių gėlynų tipų komponavimo būdai, pateiktas išsamus rekomenduojamų gėlių katalogas. Gan išsamiai pateikiami rožių komponavimo metodai. Labai svarbu, kad autorius monografijoje pateikia miesto kraštovaizdžiui formuoti atrinktų augalų rūšis remdamasis ne tik kitų autorių publikacijomis, bet ir savo turtinga daugiamečių mokslinių tyrimų bei projektinės veiklos patirtimi.

Trečiuoju monografijos tomu „Miesto kraštovaizdžio architektūros principai“ autorius ne tik logiškai užbaigia miesto kraštovaizdžio teorijos pagrindų pristatymą, bet ir pateikia metodinių rekomendacijų, skir-

tų kraštovaizdžio moksliniams tyrimams bei praktinei veiklai. Pažymėtina nuosekli ir metodiškai pagrįsta trečiojo tomo struktūra. Šį tomą sudaro 10 skyrių. Apimtis 370 puslapių.

Pirmajame skyriuje aptariamos miesto kraštovaizdžio objektų kūrimo problemos. Trumpame Lietuvos kraštovaizdžio formavimo raidos aprašyme K. Jakovlevas-Mateckis įvardija svarbiausius periodus, atkreipia dėmesį į kraštovaizdžių klasifikavimo būtinybę. Šia tema daug samprotavimų anksčiau pateikė A. Basalykas, V. Stauskas, P. Kavaliauskas, G. Daniulaitis, L. Dringelis, J. Bučas ir kiti mokslininkai, todėl autorius daugiau orientuojasi į miesto kraštovaizdžio tipologijos aprašymą. Moksliniai ir praktiniai kraštovaizdžio tipologijos metodologiniai teiginiai autoriaus pagrįsti patirtimi, kuri gauta rengiant 2006 metais Lietuvos želdynų klasifikacijos mokslinį darbą kartu su L. Dringeliu ir D. Dimindavičiūte. Pagrindinės miesto želdynų tipologinės grupės pateiktos lentelės forma, kurioje išskirtos dvi želdynų grupės: atskirieji ir priklausomieji. Šiame skyriuje pirmą kartą aprašoma miesto kraštovaizdžio architektūros objektų – želdynų projektavimo proceso eiga. Svarbus autoriaus teiginys, kad „miesto sistemoje vienas pagrindinių komponentų yra *subjektas* (žmogus, bendruomenė)“. Toks požiūris visiškai atitinka ir bendrą pasaulinės kraštovaizdžio architektūros autoritetų požiūrį. Kaip sakydavo pasaulinio garso kraštovaizdžio architektas Eduardas Andrė, „reikia sugebėti patraukti žmogaus dėmesį, sujaudinti sielą. Tai pasiekama paimant iš gamtos pačius gražiausius vaizdus, formuojant jų harmoniją ir įvairumą, išryškinant tai, kas joje yra gražaus“.

Miesto įvaizdis žmogaus sąmonėje formuojasi iš atskirų svarbių vizualinio ir fizinio poveikio miesto struktūrinių komponentų, iš kurių vieni svarbiausių – viešosios erdvės (aikštės, skverai,...). Antrajame skyriuje išsamiai aprašomi miesto erdvių, aikščių, skverų formavimo principai. Miesto viešosioms erdvėms formuoti pastaruoju metu skiriamas didėjantis kraštovaizdžio architektų dėmesys, todėl autoriaus pateikta šių miesto kraštovaizdžio komponentų formavimo raida, optimalių erdvių parametrų nustatymas yra savalaikis ir reikšmingas.

Pėsčiųjų judėjimo mieste organizavimo problemoms spręsti skirtas trečiasis skyrius, kuriame pateikta gan išsami pėsčiųjų zonų ir gatvių integravimo į miesto erdvinę kraštovaizdžio struktūrą metodika. Pradžioje autorius pateikia pėsčiųjų gatvių ir zonų kūrimosi raidos aprašymą. Čia labai svarbus kritinis tokių miesto elementų europinės patirties vertinimas. Skyriuje pateikiamos konkrečios rekomendacijos pėsčiųjų zonoms formuoti. K. Jakovlevas-Mateckis atkreipia dėmesį į ga-

tvės dizaino objektų vaidmenį formuojant kokybišką architektūrinę aplinką. Skyrius užbaigiamas pagrindinių miesto pėsčiųjų gatvių ir zonų projektavimo uždavinių įvardijimu. Atsakoma į tokius klausimus, kaip parinkti vietą pėsčiųjų gatvei ar zonai, kaip vertinti vietos klimato ypatumus. Autorius pataria „vadovautis teiginiu, kad vienas pagrindinių pėsčiųjų gatvės ar pėsčiųjų zonos uždavinių – čia gyvenančių ir lankytojų poreikių tenkinimas“. Atkreiptas projektuotojų dėmesys į tokių zonų lankytojų saugumą, architektūrinės aplinkos dizainą, želdinių kokybę, naktinį apšvietimą, bendruomenės dalyvavimą kūrybiniame procese ir sisteminio požiūrio būtinybę.

Keturi kiti skyriai apima atskirų miesto gyvenamųjų erdvių kraštovaizdžio formavimo problemas, principus ir metodus. K. Jakovlevas-Mateckis analizuodamas miesto parkų tipus, jų sampratą, atkreipia dėmesį į vaikų ir pramogų parkų stygių Lietuvos miestuose. Autorius išskiria miesto poilsio parkus kaip būtiną aukštos gyvenimo kokybės mieste komponentą, nurodo jų planavimo miesto struktūroje naratyvus bei planavimo principus. Profesionaliai aprašoma centrinio ir kitų miesto poilsio parkų erdvinė struktūra, funkcinės zonos, reikalavimai įėjimo zonai ir kt. Skyriuje pateikiami parkų planavimo pavyzdžiai iš įvairių pasaulio regionų.

Penktajame skyriuje analizuojama miesto istorinių želdynų atkūrimo problema, kritiškai vertinama istorinių sodų, parkų apsaugos, tvarkymo ir atkūrimo teisinės bazės būklė. Autorius pateikia LR Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2010 m. lapkričio 26 d. sprendimą „Dėl Lietuvos istorinių parkų ir sodų apsaugos“, kuriame nurodyta: „Lietuvoje 1990–2010 m. neatkurtas nė vienas istorinis želdynas, tačiau esama tik dabartiniu metu restauruojamų parkų atkuriant sunaikintas parkų dalis. Ši veikla vykdoma Užutrakio, Palangos, Verkių, Kuršėnų, Taurėnų, Šešuolėlių, Aštriosios Kirsnos, Rietavo ir Kurtuvėnų parkuose“. Tokia autoriaus pozicija vertintina kaip pilietiška ir pamokanti. Iš tikro bėgant metams Lietuvoje dėl vienokių ar kitokių priežasčių praradome didžiules vertybes. K. Jakovlevas-Mateckis įvardija kaip didelę blogybę nepasvertą kai kurių istorinių parkų privatizavimą dalimis, atkreipia dėmesį ir į nepakankamai kvalifikuotai parengtus labai reikšmingus istorinius želdynus nagrinėjančius dokumentus: „Valstybinės reikšmės parkų nuostatus“, „Valstybinės reikšmės parkų sąrašą“. Autoriaus nuomone, „istorinių želdynų, tarp jų parkų, vertinimas turi būti tiesiogiai susijęs su laikotarpio kultūriniu tapatumu, su poreikiu išsaugoti šį kultūros paveldo objektą. Istorinio parko atrankos vertinimo procesas turėtų prasidėti nuo parko amžiaus

cenzo ir autentiškumo požymių patikros, nuo meninių parko kraštovaizdžio savybių ir jų vertingumo nustatymo, jo planinės struktūros bei kompozicijos, istorinio meninio stiliaus pagrindinių požymių išryškinimo ir įvertinimo, želdynų ir jų asortimento, komponavimo principų atskleidimo bei įvertinimo ir t. t.“ Autoriaus teiginius akivaizdžiai iliustruoja ir šio meto Lietuvos daugelio istorinių parkų apgailėtina būklė, o ir tvarkymas dažniausiai vykdomas nekvalifikuotai. E. F. Andrė projektuoto parko Palangoje rekonstrukcija atlikta prastai, darbus vykdė statybos įmonė, neturinti nei tokio pobūdžio darbų patirties, nei tokio pobūdžio darbams tinkamai paruoštų restauratorių. Skyriuje aprašyta Sereikiškių parko Vilniuje atkūrimo eiga pardemonstravo ir nepakankamą projektuotojų profesionalumą, kai „neleistinai buvo keičiamas A. Strausso parko planas“ bei, autoriaus nuomone, padaryta gausybė klaidų. Atviras ir kritiškas autoriaus požiūris išsakymas yra labai svarbus ateičiai, juo labiau kad kritika pagrindžiama konkrečiais istoriniais faktais, mokslinių tyrimų medžiaga.

Metodiškai svarbūs K. Jakovlevo-Mateckio parengti miesto gyvenamųjų teritorijų sisteminio formavimo metodologiniai principai. Pateiktas gyvenamųjų teritorijų želdynų normavimas, kuris ypač svarbus ne tik planuojant naujus gyvenamuosius kvartalus, bet ir vykdant sovietinių metų formuotų daugiabučių masinės statybos gyvenamųjų rajonų kompleksinę renovaciją. Autorius, pagrindinį dėmesį skirdamas želdynų formavimui aprašyti, gal kiek mažokai pristato naujausius technologinius sprendimus, kurie susieti su lietaus vandens panaudojimu, vertikaliu želdinimu, sodų ant stogų kūrimu, pastatų vidaus ekologinės būklės pagerinimu. Skyriuje pirmą kartą pateikiami mažaukščių gyvenamųjų namų sklypų formavimo principai, o tai pastaruoju metu, plėtojantis tokiam statybos tipui, įgauna vis didesnę reikšmę.

Lietuvos kraštovaizdžio architektūros mokslinėse publikacijose lig šiol nebuvo skiriama dėmesio labai svarbiam miestų gyvenamosios struktūros komponentui – ikimokyklinio ugdymo įstaigų ir bendrojo lavinimo mokyklų želdynų formavimui, jų aplinkos dizainui. Šiai temai skirtas septintasis skyrius. Aprašomi ne tik želdynų formavimo principai, bet pateikiami ir normatyvai, kurie gali būti naudingi projektuotojams. Autorius parengė tipinę vaikų darželio želdyno suplanavimo schemą, nurodė rekomenduojamų augalų asortimentą, pateikė nuodingųjų augalų, draudžiamų sodinti mokyklos teritorijoje, sąrašą.

K. Jakovlevas-Mateckis, daug metų ir kūrybinės energijos skyręs pramonės teritorijų formavimo architektūrai, aplinkos estetikai, aštuntajame monografijos

skyriuje apibendrindamas didelę patirtį pateikė pramonės aplinkos sisteminio formavimo metodologinius principus, pramonės įmonių želdynų formavimo pagrindus. Manau, kad tai ypač svarbi monografijos teorinė ir praktinė dalis, turinti išskirtinę reikšmę Lietuvoje kuriant naujas pramonės įmones ar rekonstruojant esamas. Pastaruoju metu ši sritis ypač apleista. Pramonės įmonių architektūrai, įmonių teritorijų tvarkymui, ekologizavimui neskiriama reikiamo dėmesio. Autoriaus pateikta metodika turėtų būti taikoma kaip svarbiausia pramoninius objektus projektuojančių specialistų metodinė priemonė. Pramonės įmonių želdinių, smulkiosios architektūros objektų, aplinkos dizaino dalykai turėtų būti privalomai architektų, kraštovaizdžio architektų ir urbanistų mokymo programose.

Devintajame skyriuje autorius pristato miesto gatvių, pėsčiųjų ir dviračių susisiekimo trasų įrengimo, bulvarų ir krantinių želdynų projektavimo principus bei metodus. Miesto gatvės yra svarbūs miesto įvaizdžio struktūros komponentai. Didėjant automobilių srautams miesto gatvių planavimas yra labai atsakingas darbas, reikalaujantis sisteminio vertinimo. Miesto gatvių želdynai, kaip savotiškos želdynų sistemos linijinės jungtys, turi ne tik susisiekimo funkciją, bet ir veikia žmones psichologiškai, todėl jų vaizdo kokybei palaikyti turi būti skiriamas reikiamas dėmesys. Neprofesionaliai suprojektuoti gatvės želdynai gali būti avarių priežastimi, taip pat pareikalauti didelių ekonominių investicijų priežiūrai. K. Jakovlevas-Mateckis suformulavo gatvių želdynų projektavimo principus, kurių taikymas užtikrina kokybišką gatvės aplinkos suformavimą ir savito miesto vaizdo, tapatumo išsaugojimą.

Autorius įvardija pagrindinius gatvių želdynų suplanavimo trūkumus remdamasis Vilniaus miesto pavyzdžiu. Reikšmingas K. Jakovlevo-Mateckio tyrimas, kurį jis atliko rengdamas miesto gatvių želdynų projektavimo reikalavimus ir rekomendacijas. Čia apibūdinta daugiafunkcė želdinių reikšmė, augalų įtaka mikroklimatui, mažinant oro užterštumą. Devintojo skyriaus poskyryje pateikiama gatvių želdinių sodinimo ir priežiūros teisingumo analizė, aptariama žaliosios užstatymo juostos idėja. Autorius detalizuoja šaligatvių formavimo ypatumus, aprašo žaliosios šaligatvio juostos įrengimą, pateikia mažiausio žaliųjų šaligatvio juostų pločio priklausomybės nuo želdinių komponavimo sprendinio lentelę. Miestų teritorijos, esančios prie intensyvaus eismo A kategorijų gatvių, kenčia nuo triukšmo ir taršos. Šias problemas autorius siūlo spręsti formuojant gatvės triukšmą slopinančių apsauginių želdinių juostas, aprašo ir triukšmui slopinti naudojamas kietąsias priemones: akustines sienes, iškasas, pylimus ir kt.

Pastaruoju metu miestų teritorinėse struktūrose praktiškai neformuojami bulvarai, alėjos, kurie gali būti svarbiu miesto tapatumo požymiu. K. Jakovlevas-Mateckis aprašo bulvarų formavimo technines charakteristikas, nurodo augalų rūšis, kurias tikslinga naudoti formuojant tokio pobūdžio linijinius želdynus. Lietuvos miestų teritorinėse struktūrose svarbų vaidmenį atlieka marios, upės ar ežerai, todėl monografijoje pateikti krantinių ir želdynų jose įrengimo galimi sprendimai pasitarnaus praktinėje veikloje rengiant atitinkamus projektus.

Paskutiniame skyriuje analizuojama miesto rekreacinių teritorijų kūrimo problema. Kai kurios šiame skyriuje aptariamos problemos nutolsta nuo bendro monografijos konteksto, tokio kaip, pavyzdžiui, Aukštaitijos nacionalinio parko lankytojų apklausos, teikiamų paslaugų analizė ir kt. Nors toks autoriaus požiūris gali būti suprantamas kaip neišvengiamas miesto gyventojų rekreacinių paslaugų sistemos daugiaplaniškumas ir teritorinė sklaida, netelpanti Vilniaus miesto administracinėse ribose.

Visi monografijoje pateiktų kraštovaizdžių raidos, viešųjų erdvių formavimo ir kiti teoriniai teiginiai gausiai iliustruoti kokybiškais paveikslais, schemomis, nuotraukomis. Labai išsamus naudotos literatūros sąrašas. Literatūros sąrašų pateikimas kiekvieno skyriaus pabaigoje padeda skaitytojui geriau palyginti įvairių autorių nuostatas atskirais mokslinio tyrimo klausimais.

Išskirčiau šiuos vertingiausias K. Jakovlevo-Mateckio monografijos bruožus:

1. Monografijos sistemiškumas ir kompleksiskumas apima visą miesto kraštovaizdžio formavimo ciklą, pradedant nuo esamos būklės vertinimo, istoriškumo aspektų, pereinant prie teorinio modeliavimo ir baigiant konkrečiomis rekomendacijomis. Autorius išties monografijos tomą skiria vienam svarbiausių kraštovaizdžio komponentų – augalams. Formuojant miesto gėlynus naudingas autoriaus sudarytas originalus 162 rūšių ir veislių gėlių katalogas.
2. Atviras autoriaus ne tik pozityvios, bet ir kritinės nuomonės išsakymas apie konkrečius įvairių miestų kraštovaizdžių projektus, kraštovaizdžio teisinės bazės netobulumą pagrindžiamas mokslinė argumentacija. Pavyzdžiui, monografijoje analizuojama Lietuvos istorinių sodų, parkų apsaugos, tvarkymo ir atkūrimo teisinės bazės būklė (121–125 p.), atkreipiamas dėmesys į nepatenkinamą Lietuvoje dar išlikusių 300 dvarų parkų būklę, analizuojamos netinkamos veiklos priežastys, pateikti konkretūs teisinės bazės tobulinimo siūlymai. Vertinga tai, kad at-

kreipiamas dėmesys į tarptautinių organizacijų kraštovaizdžio politikos nuostatas, tokias kaip, pavyzdžiui, Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizacijos (UNESCO) svarstomą naują tarptautinį dokumentą „Rekomendacija dėl istorinio urbanistinio kraštovaizdžio išsaugojimo“.

3. Atsakingai ir profesionaliai parinkti užsienio ir Lietuvos miestų kraštovaizdžio objektų pavyzdžiai padeda monografijos skaitytojui tikslingiau susiorientuoti didelėje kraštovaizdžio vertybių skalėje. Tokios metodiškai atrinktos vizualinės informacijos pateikimas galės pasitarnauti kraštovaizdžio architektams ir urbanistams rengiant konkrečius miesto kraštovaizdžio projektus. Pažymėtina monografijoje aptariamų objektų nuotraukų kokybė, informatyvūs paveikslai, raški brėžinių grafika.

Tačiau šalia gerųjų monografijos bruožų tenka pastebėti, kad autoriaus siekimas viename leidinyje pateikti kuo išsamesnę labai plačią miesto kraštovaizdžio tematiką neigiamai paveikė kai kurių skyrių kokybę. Manau, kad iš bendro konteksto iškrenta dešimto skyriaus tema „Miesto rekreacinių teritorijų kūrimo problema“. Rekreacinių teritorijų sistemos kūrimą metodiškai tiksliau būtų aptarti knygos pradžioje. Jos atskyrimas nuo miesto visuomeninių erdvių nepageidautinas. Juo labiau kad ketvirtajame skyriuje pristatomi miesto parkai, pagal rangą esantys rekreacinių teritorijų sistemos dalimi. Pasigedau ir daug išsamesnio lietuviškosios kraštovaizdžio architektūros mokyklos pristatymo bei kritinio vertinimo, juo labiau kad ji aukštai vertinama ir tarptautiniame kontekste.

Pastaruoju metu viešojoje mokslinių diskusijų erdvėje kai kurių urbanistų (A. Vyšniūnas, 2013) kvestionuota ir kritikuota autoriaus vartojama pamatinė sąvoka „miesto kraštovaizdis“. Kai kurių užsienio ar Lietuvos autorių vartojamos sąvokos: „miestovaizdis“ (angl. *townscape*¹), „miestiškasis kraštovaizdis“, „miesto landšaftas“ (angl. *urban landscape*), „urbanizuotas kraštovaizdis“, kt. (P. Kavaliauskas, 2011). Manau, kad autoriaus pasirinkimas monografijos objektą vadinti „miesto kraštovaizdžio architektūra“ yra gana įtikinamai paaiškintas ir pagrįstas pirmajame monografijos tome (24–28 p.). A. Vyšniūnui daugiausia abejonių kilo dėl kraštovaizdžio sąvokos vartojimo pagrįstumo. Jo nuomone, reiktų vartoti sąvoką „landšaftas“.

¹ „Townscape“. The character and composition of the built environment including the buildings and the relationships between them, the different types of urban open space, including green spaces, and relationship between buildings and open spaces.

Panašaus pobūdžio diskusijos vyko jau nuo 1965 metų, kai geografas profesorius A. Basalykas pasiūlė vietoje „landšafto“ (vok. *landshaft*) sąvokos vartoti lietuvišką „kraštovaizdis“. Kai kurie Lietuvos mokslininkai siūlė kraštovaizdžiu vadinti regimąją landšafto pusę, t. y. jo vaizdą (V. Stauskas, 1978, P. Gudelis, 1973) ir vartoti abi sąvokas. Šiuo metu Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio politikos kryptį aprašo teigiama, kad „kraštovaizdis apima visą šalies teritoriją ir erdvę – miestus, miestelius, kaimų vietas, miškus ir vandenį, daro stiprią įtaką visuomenės gyvenimui ir veiklai, jis yra tautinio identiteto pamatas ir gyvenimo kokybės dalis“. Teisinėje teritorijų planavimo bazėje šiuo metu landšafto sąvoka nevartojama. Europos kraštovaizdžio konvencijos (Žin., 2002, Nr. 104-4621) tekste kraštovaizdžio sąvoka, kuri būtų skirta miestui, nepateikiama. J. Vanagas „Urbanistikos pagrindų“ vadovėlyje vartoja sąvoką „miestovaizdis“, kurią įvardija kaip miestiškojo kraštovaizdžio sudėtinį elementą, pasižymintį užstatymo morfotipo, aukštingumo ir architektūrinio įvaizdžio vienove (J. Vanagas, 2008). Užsienio mokslinėje literatūroje yra gan didelė sąvokų, įvardijančių miesto ir kraštovaizdžio junginį, įvairovė. Plačiau vartojama sąvoka *Urban Landscape* (Clemens Steenberg, 2008). Apibendrinant galima daryti išvadą, kad „miesto kraštovaizdžio architektūros sąvoka šiandieniniame Lietuvos teisinės aplinkos kontekste yra priimtina ir pateisinama. Tačiau ateityje atsižvelgiant į kraštovaizdžio architektūros teorijos vystymąsi būtų tikslingas sąvokos pakoregavimas pagal IFLA (*International Federation of Landscape Architects*) nuostatas. Manau, kad logiškiau naudoti *townscape* ar *urban landscape* tikslus atitikmenis lietuvių kalboje – „miesto vaizdas“ ar „urbanizuotas (miestiškasis) landšaftas“.

Apibendrinant tenka pažymėti ir autoriaus gebėjimą kalbant apie šiandieninio miesto kraštovaizdį atidžiai remtis istoriskumu, senųjų kultūrų patirtimi. Monografijoje kraštovaizdžio architektūros objektas sklandžiai pristatomas ne tik kaip savarankiškas, bet ir kaip architektūros, urbanistikos, kraštovaizdžio architektūros, aplinkos dizaino integralus objektas. Ši K. Jakovlevo-Mateckio monografija neabejotinai užpildo labai svarbią kraštovaizdžio architektūros mokslo, meninės kūrybos ir praktinės veiklos sritį.

Literatūra

- Čibiras, L.; Jakovlevas-Mateckis, K. 1971. *Želdiniai lengvosios pramonės įmonių teritorijose*. Vilnius.
- Jakovlevas-Mateckis, K. 2008. *Miesto kraštovaizdžio architektūra*. 1 tomas, *Miesto kraštovaizdžio architektūros raida ir teorijos pagrindai*. Vilnius: „Technika“.
- Jakovlevas-Mateckis, K. 2003. *Miesto kraštovaizdžio architektūra*. 2 tomas. Vilnius: „Technika“.

Jakovlevas-Mateckis, K. 2014. *Miesto kraštovaizdžio architektūra*. 3 tomas, *Miesto kraštovaizdžio architektūros objektų formavimo principai*. Vilnius: „Technika“.

Burinskienė, M., ir kt. *Miestotvarka*. 2011. Vilnius: „Technika“.

Kavaliauskas, P. 2011. *Kraštovaizdžio samprata ir planavimas: metodinė knyga*. Vilnius.

Guidelines for landscape and visual impact assessment. 3rd ed. 2013. Landscape Institute and Environmental Management & Assessment, USA. 169 p.

World Urbanization Prospects The 2009 Revision [interaktyvus], [žiūrėta 2012 m. gruodžio 20 d.]. Prieiga per internetą: http://esa.un.org/unpd/wup/pdf/WUP2009_Highlights_Final_R1.pdf